GENERALINIO ADVOKATO
MICHAL BOBEK IŠVADA,
pateikta 2017 m. lapkričio 14 d.[1]

Byla C-498/16

Maximilian Schrems
prieš
Facebook Ireland Limited

(*Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 – Jurisdikcija bylose, susijusiose su vartotojų sutartimis – Sąvoka „vartotojas“ – Socialinė žiniasklaida – *Facebook* paskyros ir tinklalapiai – Vartotojų, nuolat gyvenančių toje pačioje valstybėje narėje, kitose valstybėse narėse ir valstybėse, kurios nėra narės, reikalavimų perleidimas – Kolektyvinis žalos atlyginimas“

I. Įvadas

1. Maximilian Schrems Austrijos teisme iškėlė bylą *Facebook Ireland Limited*. Jis teigia, kad ši bendrovė pažeidė jo privatumą ir duomenų apsaugos teises. Kiti septyni *Facebook* naudotojai pateikė reikalavimus dėl tų pačių pažeidimų, reaguodami į M. Schrems internetu pateiktą kvietimą tai padaryti. Jie nuolat gyvena Austrijoje, kitose ES valstybėse narėse ir valstybėse, kurios nėra ES narės.

2. Šioje byloje keliami du teisiniai klausimai. Pirma, kas yra „vartotojas“? ES teisėje vartotojas laikomas silpnesniąja šalimi, kuriai reikalinga apsauga. Šiuo tikslu laikui bėgant buvo sukurta gana griežta vartotojų teisinė apsauga, įskaitant galimybę remtis Reglamento (EB) Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsniuose vartotojų sutartims numatytu specialiuoju jurisdikcijos pagrindu[2]. Iš tikrųjų taip vartotojams taikoma *forum actoris*: vartotojas gali iškelti kitai sutarties šaliai bylą savo nuolatinės gyvenamosios vietos teisme. M. Schrems teigia, kad Vienos (Austrija) teismai turi jurisdikciją nagrinėti ir jo, ir jo perimtus ieškinius, nes jis yra vartotojas, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsnius.

3. Taksonomija visada yra rizikinga. Net jei ir galima susitarti dėl tam tikrų ją apibrėžiančių elementų, visada kils netipinių atvejų, kurie nepriskiriami prie jokios kategorijos. Be to, ilgainiui rūšys keičiasi. Ar „vartotojas“, kuris vis aktyviau dalyvauja teisiniuose ginčuose, laipsniškai gali tapti „profesionalia šalimi vartotojų bylose“, todėl jam nereikia specialios apsaugos? Trumpai tariant, tai yra *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) pateikto pirmojo klausimo esmė.

1 Originalo kalba: anglų.

2 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 12, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42 ir klaidų ištaisymas OL L 290, 2014, p. 11).

4. Antrasis klausimas susijęs su tarptautine jurisdikcija bylose dėl vartotojų sutarčių, jeigu reikalavimai yra perleisti. Darant prielaidą, kad pats ieškovas vis dar yra vartotojas, ar jis taip pat gali remtis šiuo specialiuoju jurisdikcijos pagrindu, taikomu perleistiems kitų toje pačioje valstybėje narėje, kitose ES valstybėse narėse ir (arba) valstybėse, kurios nėra narės, nuolat gyvenančių vartotojų reikalavimams? Kitaip tariant, ar Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje gali būti nustatyta papildoma specialioji jurisdikcija reikalavimų perėmėjo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, taip veiksmingai sudarant galimybę surinkti viso pasaulio vartotojų reikalavimus?

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Reglamentas Nr. 44/2001

5. Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnyje nustatyta:

„1. Bylose dėl sutarties, kurią asmuo, vartotojas, sudaro tokiam tikslui, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo darbu arba profesija, jurisdikcija nustatoma vadovaujantis šiuo skirsniu, nepažeidžiant 4 straipsnio ir 5 straipsnio 5 punkto, jeigu:

a) sutartis sudaryta dėl prekių pardavimo išsimokėtinai grąžinamo dalinių įmokų kredito sąlygomis; arba

b) sutartis sudaryta dėl paskolos, kuri turi būti grąžinta dalimis, arba dėl bet kurios kitos formos kredito, suteikto prekių pardavimui finansuoti; arba

c) visais kitais atvejais, sutartis buvo sudaryta su šalimi, vykdančia komercinę arba profesinę veiklą valstybėje narėje, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, arba kitu būdu tokią veiklą susiejančia su minėta valstybe nare ar keliomis valstybėmis, įskaitant pastarąją, ir jeigu minima sutartis yra priskiriama tokios veiklos sričiai.

<…>.“

6. Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnyje nustatyta:

„1. Vartotojas kitai sutarties šaliai bylą gali iškelti valstybės narės, kurioje yra nuolatinė tos sutarties šalies gyvenamoji ar verslo vieta, teismuose arba vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos teismuose.

2. Bylą vartotojui kita sutarties šalis gali iškelti tik valstybės narės, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose.

<…>.“

B. Austrijos teisė

7. Pagal *Zivilprozessordnung* (toliau – ZPO, Austrijos civilinio proceso kodeksas) 227 straipsnį:

„(1) Keli ieškovo reikalavimai tam pačiam atsakovui, net jeigu jie nesujungiami (*Jurisdiktionsnorm* (Įstatymas dėl teismų jurisdikcijos) 55 straipsnis), gali būti pateikiami tame pačiame ieškinyje, jei dėl visų reikalavimų:

1. bylą nagrinėjantis teismas turi jurisdikciją ir

2. leidžiama kelti to paties pobūdžio bylą.

(2) Vis dėlto reikalavimai, kurių suma neviršija Įstatymo dėl teismų jurisdikcijos 49 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytos sumos, gali būti sujungti su reikalavimais, kurių suma yra didesnė, o reikalavimai, kuriuos nagrinėtų vienas teisėjas, su reikalavimais, kuriuos nagrinėtų teisėjų kolegija. Pirmuoju atveju jurisdikcija nustatoma pagal didesnę reikalavimo sumą, o antruoju atveju sprendimą dėl visų reikalavimų priima teisėjų kolegija.“

III. Faktinės aplinkybės

8. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, M. Schrems (toliau – ieškovas) specializuojasi informacinių technologijų (IT) ir duomenų apsaugos teisės srityje. Jis rašo daktaro disertaciją apie teisinius (civilinės, baudžiamosios ir administracinės teisės) duomenų apsaugos aspektus.

9. Ieškovas nuo 2008 m. naudojasi *Facebook*. Iš pradžių jis naudojo *Facebook* tik privačiais tikslais išgalvotu vardu. Nuo 2010 m. jis naudoja *Facebook* paskyrą savo paties vardu, kuris parašytas kirilica, privačiais tikslais – kelia ten nuotraukas, skelbia informaciją ir naudojasi pranešimų (*messenger*) paslauga pokalbiams internetu. Jis turi apie 250 „*Facebook* draugų“. Nuo 2011 m. ieškovas taip pat naudoja *Facebook tinklalapį*. Šiame tinklalapyje pateikiama informacija apie jo skaitomas paskaitas, dalyvavimą plenarinėse diskusijose ir pranešimus apie jį žiniasklaidoje, parašytas knygas, inicijuotą lėšų surinkimo akciją, taip pat informacija apie jo iškeltą bylą *Facebook Ireland* (toliau – atsakovė).

10. 2011 m. ieškovas pateikė 22 skundus dėl atsakovės Airijos duomenų apsaugos komisijai. Reaguodama į šiuos skundus, Duomenų apsaugos komisija pateikė patikrinimo ataskaitą su išdėstytomis rekomendacijomis atsakovei, o vėliau – audito ataskaitą. 2013 m. birželio mėn. ieškovas pateikė dar vieną skundą dėl *Facebook Ireland*, susijusį su PRISM sekimo programa [3], dėl kurio Teisingumo Teismas panaikino Komisijos sprendimą dėl saugaus uosto [4 5].

11. Ieškovas atsakovei iškeltos bylos tema išleido dvi knygas, skaitė paskaitas (kartais už atlygį), įregistravo kelias interneto svetaines (tinklaraščius, internetines peticijas, atsakovei iškeltų bylų sutelktinio finansavimo akcijas), gavo įvairių apdovanojimų ir įsteigė *Verein zur Durchsetzung des Grundrechts auf Datenschutz* (Pagrindinės teisės į duomenų apsaugą įgyvendinimo asociacija, toliau – asociacija) [6].

3 Programa, pagal kurią JAV valdžios institucijoms suteikiama prieiga prie duomenų, saugomų Jungtinėse Amerikos Valstijose esančiuose serveriuose, kurie priklauso įvairioms interneto bendrovėms, įskaitant *Facebook USA*, arba yra jų kontroliuojami.

4 2000 m. liepos 26 d. Komisijos sprendimas 2000/520/EB dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl „saugaus uosto“ privatumo principų teikiamos apsaugos pakankamumo ir su tuo susijusių JAV komercijos departamento pateiktų Dažnai užduodamų klausimų (OL L 215, 2000, p. 7; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 16 sk., 1 t., p. 119).

5 2015 m. spalio 6 d. Sprendimas *Schrems* (C-362/14, EU:C:2015:650).

6 Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, asociacija yra ne pelno organizacija, kurios tikslai – aktyvus teisinis pagrindinės teisės į asmens duomenų apsaugą įgyvendinimo užtikrinimas. Ji remia visuomenei svarbias „bandomąsias“ bylas, iškeltas įmonėms, kurios potencialiai kelia grėsmę šiai teisei, o bylinėjimosi išlaidos padengiamos iš paaukotų lėšų.

12. Deklaruojamas ieškovo iniciatyvų tikslas – daryti spaudimą *Facebook*. Jo veikla susidomėjo žiniasklaida. Į M. Schrems *Facebook* iškeltą bylą atkreipė dėmesį įvairūs Austrijos, Vokietijos ir tarptautinių televizijos kanalų bei radijo programų transliuotojai. Šia tema spaudoje parašyti mažiausiai 184 straipsniai, įskaitant tarptautinius ir internetinius leidinius.

13. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad ieškovo darbdavė yra jo motina. Jis gauna pajamas iš šio darbo, taip pat iš buto nuomos. Be to, jis gauna nenustatyto dydžio pajamų iš minėtų knygų pardavimo ir renginių, į kuriuos yra kviečiamas dėl atsakovei iškeltos bylos.

14. Šioje byloje ieškovas teigia, kad atsakovė padarė įvairių duomenų apsaugos taisyklių pažeidimų, taip pažeisdama Austrijos, Airijos ir ES teisę[7]. Ieškovas prašo taikyti įvairias teisių gynimo priemones: pripažinti (atsakovės, kaip paslaugų teikėjos, statusą ir jos pareigą laikytis instrukcijų; jos statusą kaip kontroliuojančio asmens, kiek ji tvarko duomenis savo tikslais, ir sutarties sąlygų negaliojimą); pritaikyti laikinąją apsaugos priemonę – įpareigojimą nutraukti veiksmus (susijusį su duomenų naudojimu); atskleisti informaciją (dėl ieškovo duomenų naudojimo); pateikti ataskaitas ir reikalavimą atlyginti žalą (susijusią su sutarties sąlygų pakeitimu, kompensacija ir nepagrįstu praturtėjimu).

15. Ieškinys pagrindinėje byloje pareikštas remiant bylinėjimosi finansavimo bendrovei (už atlygį, lygų 20 % nuo pajamų), taip pat viešųjų ryšių agentūrai. Ieškovas subūrė 10 asmenų komandą, iš jos penki pagrindiniai asmenys padeda jam „kampanijoje prieš *Facebook*“. Neaišku, ar šie asmenys gauna kokį nors atlygį iš ieškovo. Už reikalingą infrastruktūrą mokama iš ieškovo asmeninės sąskaitos. Nei jis, nei asociacija nėra įdarbinę jokių darbuotojų.

16. Po to, kai ieškovas internete paskelbė kvietimą, daugiau kaip 25 000 asmenų per vieną iš ieškovo registruotų interneto svetainių perleido jam savo reikalavimus atsakovei. 2015 m. balandžio 9 d. laukiančiųjų sąraše jau buvo 50 000 žmonių. Į šią prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo bylą įtraukti tik septyni reikalavimai. Šiuos reikalavimus ieškovui perleido Austrijoje, Vokietijoje ir Indijoje nuolat gyvenantys vartotojai.

17. Austrijos pirmosios instancijos teismas *Landesgericht für Zivirechtssachen Wien* (Vienos apygardos civilinių bylų teismas, Austrija) atmetė ieškinį. Jis konstatavo, kad, atsižvelgiant į minėtą veiklą, susijusią su ieškovo reikalavimais, ilgainiui jo *Facebook* naudojimas pasikeitė. Jis taip pat ėmė naudoti *Facebook* profesiniais tikslais ir tai neleido jam remtis specialiąja jurisdikcija, taikoma vartotojų sutartims. Minėtas teismas taip pat nusprendė, kad jurisdikcija vartotojų bylose, kuria galėtų remtis reikalavimų perleidėjai, nepereina reikalavimų perėmėjui.

18. Apeliacinis teismas *Oberlandesgericht Wien* (Vienos aukštesnysis apygardos teismas, Austrija) iš dalies pakeitė tokį sprendimą. Jis sutiko, kad ieškinys dėl ieškovo „asmeninio“ reikalavimo, pateikto dėl paties M. Schrems vartotojo sutarties, yra priimtinas. Tas teismas laikėsi nuomonės, kad Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio taikymo sąlygas reikia vertinti pagal sutarties sudarymo laiką.

19. Vis dėlto apeliacinis teismas atmetė apeliacinio skundo dalį, susijusią su perleistais reikalavimais. Jis konstatavo, kad vartotojams taikomas jurisdikcijos taisykles vartotojo naudai gali naudoti tik teisme iškeltos bylos šalys. Todėl ieškovas, siekdamas užtikrinti perleistų reikalavimų vykdymą, negalėjo sėkmingai remtis Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies antra sakinio dalimi.

7 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad ieškovas kaltina keliais 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (OL L 281, 1995, p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 13 sk., 15 t., p. 355) pažeidimais.

20. Abi šalys ginčijo apeliacinio teismo sprendimą *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas). Šis teismas sustabdė nacionalinės bylos nagrinėjimą ir pateikė Teisingumo Teismui du prejudicinius klausimus:

1. Ar [Reglamento Nr. 44/2001] 15 straipsnį reikia aiškinti taip, kad „vartotojas“, kaip jis suprantamas pagal šią nuostatą, praranda šį statusą, jeigu ilgesnį laiką panaudojęs asmeninę *Facebook* paskyrą jis publikuoja knygas, susijusias su jo reikalavimų vykdymu, kartais taip pat skaito pranešimus už atlygį, administruoja interneto svetaines, renka reikalavimams įvykdyti skirtas aukas ir perima daugelio vartotojų reikalavimus užtikrinęs, kad jis perves šiems vartotojams bet kokią byloje laimėtą sumą atskaičius bylinėjimosi išlaidas?

2. Ar [Reglamento Nr. 44/2001] 16 straipsnį reikia aiškinti taip, kad vartotojas valstybėje narėje kartu su savo iš vartotojų sandorio kylančiais reikalavimais ieškovo gyvenamosios vietos teismuose taip pat gali pareikšti su tuo pačiu klausimu susijusius kitų vartotojų, nuolat gyvenančių

   a) toje pačioje valstybėje narėje;

   b) kitoje valstybėje narėje arba

   c) trečiojoje šalyje,

   reikalavimus, jeigu jam buvo perleisti minėti iš vartotojų sandorių kylantys reikalavimai, kurie pareikšti tam pačiam atsakovui ir pagrįsti tuo pačiu teisiniu pagrindu, ir jeigu perleidimo sandoris nepatenka į ieškovo profesinės ar darbinės veiklos sritį, o veikiau skirtas reikalavimams bendrai įvykdyti?“

21. Rašytines pastabas pateikė M. Schrems, *Facebook Ireland*, Austrijos, Vokietijos ir Portugalijos vyriausybės bei Europos Komisija. M. Schrems, *Facebook Ireland*, Austrijos vyriausybė ir Komisija dalyvavo 2017 m. liepos 19 d. surengtame posėdyje.

IV. Vertinimas

22. Šios išvados struktūra yra tokia, kaip nurodyta toliau. Pirmiausia įvertinsiu, ar ieškovą jo paties reikalavimų atžvilgiu galima laikyti „vartotoju“ (A). Antra, darydamas prielaidą, kad jis tikrai yra vartotojas, nagrinėsiu jurisdikcijos, grindžiamos specialiąja vartotojo jurisdikcija reikalavimams, kuriuos ieškovui perleido kiti vartotojai, klausimą (B).

A. Pirmasis klausimas: kas yra „vartotojas“?

23. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar ieškovą galima laikyti vartotoju, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalį, kiek tai susiję su *jo paties reikalavimais* atsakovei. Visų pirma jis klausia, ar vartotojo statusą galima prarasti, jeigu pasinaudojęs *Facebook* paskyra privačiais tikslais asmuo imasi tokios veiklos kaip leidyba, paskaitų skaitymas, interneto svetainių kūrimas ar aukų rinkimas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo, kad tam tikra veikla iš minėtų veiklos rūšių, susijusi su ieškovo reikalavimais (paskaitomis), buvo atlygintina. Be to, ieškovas prašė kitų vartotojų perleisti jam savo reikalavimus. Teigiama, kad piniginis atlygis už perleistus reikalavimus bus persiųstas perleidėjams, atskaičius bylinėjimosi išlaidas.

24. Visos pastabas pateikusios šalys, išskyrus atsakovę, sutinka, kad tiek, kiek tai susiję su paties ieškovo reikalavimais *Facebook Ireland*, jį reikėtų laikyti vartotoju.

25. Atsakovė mano priešingai. Ji teigia, kad ieškovas negali remtis specialiuoju jurisdikcijos pagrindu, skirtu vartotojams. Taip yra todėl, kad bylai reikšmingų aplinkybių laikotarpiu pareikšdamas ieškinį jis naudojo *Facebook* komerciniais tikslais. Atsakovė šiai pozicijai pagrįsti pateikia dvi argumentų serijas. Pirma, ilgainiui vartotojo statusą galima prarasti. Data, į kurią reikia atsižvelgti siekiant įvertinti vartotojo statusą, yra reikalavimo pareiškimo data. Tai nėra sutarties pradžios data. Ieškovas pradėjo profesinę veiklą, susijusią su savo reikalavimais atsakovei. Todėl dėl šių reikalavimų jo nebegalima laikyti vartotoju. Antra, minėtai ieškovo veiklai skirto *Facebook* tinklalapio sukūrimas reiškia, kad jis naudoja *Facebook* paskyrą profesiniais arba komerciniais tikslais. Taip yra todėl, kad *Facebook* paskyra ir *Facebook* tinklalapis priskiriami prie vienų sutartinių santykių.

26. Su sąlyga, kad tai papildomai patikrins prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, ir su sąlyga, kad reikalavimai dėl ieškovo nurodytų tariamų privatumo ir asmens duomenų apsaugos pažeidimų, yra susiję su jo *Facebook* paskyra, esu linkęs sutikti su tuo, kad ieškovas gali būti laikomas vartotoju, kiek tai susiję su reikalavimais, kylančiais iš jo paties vartojimo sutarties.

27. Vis dėlto prieš pateikiant tokį siūlymą reikėtų apsvarstyti du tradicinės vartotojo sąvokos apibrėžties elementus, kurie šioje byloje atrodo šiek tiek neaiškūs. 1 skirsnyje išnagrinėsiu, kokiu pagrindu remiantis asmuo gali būti laikomas vartotoju pagal Reglamentą Nr. 44/2001 (a), ir ar vartotojo statusas, kiek tai susiję su tais pačiais sutartiniais santykiais, ilgainiui gali pasikeisti (b). Tada nagrinėsiu vartotojo sąvoką atsižvelgdamas į konkretų socialinės žiniasklaidos ir *Facebook* kontekstą, kuris kelia dar didesnių iššūkių tradicinėms vartotojo sąvokos apibrėžtims (2 skirsnis).

1. Sąvoka „vartotojas“

a) Sutarties tikslas: profesinis ar privatus?

28. Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalyje specialioji jurisdikcija vartotojų bylose taikoma tik byloms „dėl sutarties, kurią asmuo, vartotojas, sudaro tokiam tikslui, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo darbu arba profesija“.

29. Pagal šią nuostatą galima išskirti du aspektus: pirma, vartotojas nėra apibrėžiamas bendrai, abstrakčiai – jis visada siejamas su „sutartimi“. Antra, ši sutartis turi būti sudaryta „tokiam tikslui“, kuris nesusijęs su konkretaus asmens darbu ar profesija.

30. Šiai bylai yra svarbus pirmasis aspektas. Jis reiškia, kad vartotojo statusas visada vertinamas atsižvelgiant į konkrečią sutartį: būtina atsižvelgti į konkretų nagrinėjamą sutartinį santykį. Tai nėra abstraktus ar bendras vyraujančio asmeninio statuso vertinimas.

31. Antrasis aspektas, „darbas arba profesija“, plačiąja prasme yra susijęs su asmens ekonomine veikla. Tai nereiškia, kad nagrinėjama sutartis neabejotinai turėtų būti susijusi su iš karto gaunama ekonomine nauda. Veikiau tai reiškia, kad ši sutartis buvo sudaryta siejant su vykdoma, struktūruota ekonomine veikla.

32. Šis Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalies aiškinimas grindžiamas nuoseklia Teisingumo Teismo jurisprudencija. Anksčiau Teisingumo Teismas atmesdavo požiūrį į vartotojo statusą, siejamą su bendru konkretaus asmens veiklos ar žinių suvokimu. Vartotojo statusas turi būti nustatomas pagal šio asmens padėtį konkrečioje sutartyje, atsižvelgiant į šios sutarties pobūdį ir tikslą[8]. Taigi, kaip yra aiškiai nurodę keli generaliniai advokatai[9] ir patvirtinęs Teisingumo Teismas, „vartotojo“ sąvoka yra objektyvi ir nepriklauso nuo konkrečių žinių, kurių gali turėti atitinkamas asmuo, arba informacijos, kurią jis faktiškai turi[10].

33. Tai reiškia, kad tas pats asmuo gali net tą pačią dieną veikti ir kaip prekiautojas, ir kaip vartotojas, atsižvelgiant į sudarytos sutarties pobūdį ir tikslą. Pavyzdžiui, profesionalus advokatas, kuris specializuojasi vartotojų teisės srityje, vis tiek gali būti vartotojas, nepaisant jo profesinės veiklos ir žinių, jei sudaro sutartinius santykius privačiais tikslais.

34. Taigi svarbus tikslas, dėl kurio buvo sudaryta sutartis. Žinoma, nors šis kriterijus yra naudingas, jis ne visada gali būti aiškus. Gali būti sutarčių, kurių tikslas yra „dvejopas“ ir kuriomis siekiama ir profesinių, ir privačių tikslų. Teisingumo Teismas turėjo galimybę išnagrinėti šį klausimą gerai žinomoje byloje *Gruber*, susijusioje su Briuselio konvencija. Iš minėto sprendimo matyti, kad jeigu sutarties tikslas yra dvejopas, vartotojo statusas išlaikomas tik tuo atveju, jei ryšys tarp sutarties ir atitinkamo asmens darbo ar profesijos yra „toks silpnas, kad <…> laikytinas menku“, t. y. kad sutarties sudarymo aplinkybėmis (vertinant jas visas) jis turėjo tik nedidelę reikšmę[11].

b) Laikas: statiškas ar dinamiškas požiūris?

35. „Dvejopo tikslo“ sutarčių atvejis, kai abu tikslai egzistuoja vienu metu (paprastai sutarties sudarymo metu), skiriasi nuo klausimo, ar galima atsižvelgti į sutartinio santykio paskirties ir tikslo pokytį laikui bėgant. Ar sutarties naudojimas išskirtinai privačiais tikslais gali virsti naudojimu išskirtinai profesiniais tikslais, ir atvirkščiai? Ar todėl ilgainiui gali būti prarandamas vartotojo statusas?

36. Ieškovas, taip pat Vokietijos ir Austrijos vyriausybės mano, kad vartotojo statuso neįmanoma prarasti. Jų nuomone, atspirties taškas yra tai, kada sudaryta sutartis.

37. Vis dėlto atsakovė laikosi „dinamiško“ požiūrio į vartotojo sąvoką, ir Komisija šiam požiūriui neprieštarauja. Remiantis šiuo požiūriu, vartotojo statusas turi būti nustatomas ieškinio pareiškimo metu.

38. Suprantu, kad nuspėjamumo ir teisėtų lūkesčių motyvai sutarties šalims yra labai svarbūs. Taigi sutarties šalis turėtų galėti remtis kitos šalies statusu, kuris buvo nustatytas sudarant sutartį.

39. Apskritai ir gana išimtiniais atvejais nereikėtų visiškai atmesti dinamiško požiūrio į vartotojo statusą. Tai galėtų būti svarbu tuo atveju, jei sutartyje nenurodytas jos tikslas arba jeigu ji gali būti naudojama skirtingais tikslais, trunka ilgai arba netgi yra neterminuota. Gali būti, kad tokiais atvejais tikslas, kurio siekiant naudojamasi tam tikra pagal sutartį teikiama paslauga, gali pasikeisti ne tik iš dalies, bet ir visiškai.

8 Dėl *1968 m. rugsėjo 27 d.* Briuselio konvencijos *dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo* (OL L 304, 1978, p. 36, toliau – Briuselio konvencija) žr. 1997 m. liepos 3 d. Sprendimą *Benincasa* (C-269/95, EU:C:1997:337, 16 punktas).

9 Pvz., žr. generalinio advokato F. Jacobs išvadą byloje *Gruber* (C-464/01, EU:C:2004:529, 34 punktas) ir generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą byloje *Costea* (C-110/14, EU:C:2015:271, 29 ir 30 punktai). Nors pastaroji byla buvo susijusi su 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13 dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288), Teisingumo Teismas paprastai siekė atsižvelgti į įvairias vartotojo sąvokos apibrėžtis įvairiuose dokumentuose „siekiant užtikrinti tikslų, kurių Europos teisės aktų leidėjas siekia sutarčių su vartotojais srityje, laikymąsi ir Sąjungos teisės darną <…>“, kaip nurodyta 2013 m. gruodžio 5 d. Sprendime *Vapenik* (C-508/12, EU:C:2013:790, 25 punktas).

10 2015 m. rugsėjo 3 d. Sprendimas *Costea* (C-110/14, EU:C:2015:538, 21 punktas).

11 2005 m. sausio 20 d. Sprendimas *Gruber* (C-464/01, EU:C:2005:32, 39 punktas) dėl Briuselio konvencijos 13–15 straipsnių.

40. Pavyzdžiui, įsivaizduokime, kad ponia Smith pasirašė sutartį, susijusią su elektroninių ryšių paslaugomis (e. pašto paskyra). Sudariusi sutartį ponia Smith naudojo ją tik privačiais tikslais. Tačiau vėliau ji pradėjo naudoti šią paskyrą savo verslui. Po dešimties metų ji jau naudojo elektroninių ryšių paslaugas išskirtinai komerciniais tikslais. Jeigu pagal pradinės sutarties sąlygas toks naudojimas neatmetamas ir per tuos 10 metų sutartis nebuvo pratęsiama ar keičiama, ar toks naudojimas vis dar gali būti laikomas „privačiu“?

41. Taigi siūlyčiau visiškai neatmesti tokių paskesnių naudojimo pokyčių galimybės. Šie pokyčiai gali įvykti. Vis dėlto juos reikėtų sieti su išimtiniais atvejais. Ir toliau daroma teisinga ir sąžininga prielaida, kad lemiamą reikšmę turi tikslas, dėl kurio iš pradžių buvo sudaryta sutartis. Vartotojo statusą galima įvertinti iš naujo, jeigu, ir tik jeigu faktinės bylos aplinkybės aiškiai rodo, kad ši prielaida nebegalioja.

c) Tarpinė išvada

42. Vadovaujantis pirma pateiktais samprotavimais darytina išvada, kad pagrindinis aspektas, kuriuo remiantis turi būti vertinamas vartotojo statusas pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsnius, yra sutarties, su kuria susijęs reikalavimas (-ai), pobūdis ir tikslas. Sudėtingose bylose, kai sutarties pobūdis ir tikslas yra mišrus, t. y. ir privatus, ir profesinis, reikia įvertinti, ar „profesinį“ turinį galima laikyti nereikšmingu. Jeigu iš tikrųjų taip yra, vartotojo statusas gali būti išlaikomas. Be to, negalima atmesti, kad tam tikrais išimtiniais atvejais dėl neapibrėžto sutarties turinio ir galimai ilgos jos trukmės laikui bėgant vienos šalies statusas gali pasikeisti.

2. Socialiniuose tinkluose dalyvaujantis vartotojas

43. Minėtų principų taikymas socialinės žiniasklaidos kontekste nėra visai aiškus (a). Be to, šį vertinimą papildomai apsunkina tai, kad nėra žinių apie tikslų pagrindinėje byloje nagrinėjamų sutartinių santykių pobūdį (b). Vis dėlto norėčiau padėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, nurodydamas galimus variantus, kurie, papildomai patikrinus faktines aplinkybes, galėtų susiklostyti praktiškai (c).

a) Dėl dvireikšmių pasirinkimų ir mišrių statusų

44. Socialinės žiniasklaidos platformos, pavyzdžiui, *Facebook*, ne taip jau lengvai patenka į gana griežtas „juoda ar balta“ Reglamento Nr. 44/2001 sąvokų apibrėžtis. Šio reglamento 15 straipsnio 1 dalyje atskiriama, kas yra vartotojas ir kas jis nėra. Tačiau nemažai faktinių *Facebook* naudojimo atvejų ir naudotojų nepatenka į šią dvirūšę klasifikaciją.

45. Žinoma, yra labai aiškių atvejų. Viena vertus, yra paauglio profilis su keistomis asmenukėmis ir komentarais, kuriuose daugiau jaustukų ir šauktukų nei žodžių. Tai yra viena, bet tikrai ne profesinė socialinė erdvė, matuojama iš *Facebook* draugų gautų „patinka“ skaičiumi. Kita vertus, yra akivaizdžiai komercinis didelės bendrovės pristatymas, ir nors *Facebook* naudojama kaip jos reklamos priemonė, ši bendrovė turi stebėtinai daug „draugų“ ir „sekėjų“.

46. Vis dėlto tarp šių dviejų erdvių, iš kurių viena aiškiai privati, o kita – išskirtinai profesinė, yra penkiasdešimt mėlynų (*Facebook*) atspalvių. Visų pirma, privati *Facebook* paskyra gali būti naudojama ir reklamos tikslais siekiant profesinio poveikio ar tikslo. Bet kuris asmuo gali paskelbti apie savo profesinius laimėjimus ir (kvazi)profesinę veiklą ir dalytis ja su „draugų“ bendruomene. Profesinis turinys, pasireiškiantis viešų kalbų ar leidinių skelbimu, netgi gali pradėti vyrauti ir tapti prieinamas plačioms „draugų“, „draugų draugų“ bendruomenėms arba apskritai tapti visiškai „viešas“.

47. Taip yra ne tik su muzikos artistais, futbolo žaidėjais, politikais ir socialiniais aktyvistais, bet ir mokslininkais ar kitų profesijų atstovais. Įsivaizduokime lanksčiai prisitaikantį fizikos profesorių, kuris iš pradžių susikūrė *Facebook* paskyrą, siekdamas pasidalyti išties tik asmeninėmis nuotraukomis su draugais. Tačiau laipsniškai jis pradėjo skelbti informaciją ir apie savo naują mokslo tyrimą. Jis informuoja apie savo naujus straipsnius, paskaitas ir kitokį dalyvavimą visuomenėje. Be to, jis yra entuziastingas virėjas ir fotografas, internete skelbia daug receptų, taip pat nuotraukas iš konferencijų visame pasaulyje. Kai kurios iš šių nuotraukų turi meninę vertę ir yra parduodamos. Visa tai vainikuoja jo mylimų katinų nuotraukos ir sąmojingas komentaras apie (dabartinę) politinę padėtį, ir šiuos komentarus dažnai pasigauna žiniasklaida, todėl šis profesorius yra kviečiamas į pokalbius visoje Europoje.

48. Mano nuomone, dėl tokio naudojimo *Facebook* paskyra netampa profesinio ar komercinio pobūdžio. Iš tiesų socialinis tinklas, sukurtas taip, kad asmenys būtų skatinami tobulėti ir bendrauti, beveik neišvengiamai gali nulemti situaciją, kai šiame tinkle atsiduria profesinis asmens pasaulis. Vis dėlto visi šie aspektai yra akivaizdi asmens ir asmenybės saviraiška. Nors yra aišku, kad vienaip ar kitaip kai kurie iš šių naudojimo būdų prisideda prie „savireklamos“ ir gerina asmens profesinę padėtį, taip gali nutikti tik ilgainiui. Jais nesiekiama padaryti nedelsiamo komercinio poveikio.

49. Vis dėlto šiais laikais egzistuoja ištisos profesijos, kai riba tarp privačių ir profesinių pažinčių interneto komunikacijoje, ypač socialiniuose tinkluose, išnyksta. Kartais atrodo, kad socialinis tinklas naudojamas tik privačiai, nors iš tikrųjų naudojimas yra visiškai komercinio pobūdžio. Asmenys, darantys poveikį socialinės žiniasklaidos rinkodarai, profesionalūs vartotojai arba bendruomenių valdytojai gali naudoti asmenines paskyras socialiniuose tinkluose kaip pagrindinę darbo priemonę [12].

50. Nors šioje byloje apie tai šiek tiek kalbama, nesu įsitikinęs, ar nagrinėjant šią bylą būtina narplioti tokius sudėtingus scenarijus. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, ieškovas susikurtą *Facebook* paskyrą 2008–2010 m. naudojo išimtinai privačiais tikslais. Nuo 2011 m. ieškovas taip pat naudoja *Facebook* tinklalapį. Todėl atrodytų, kad ir iš pradžių, ir dabar *Facebook* paskyra iš esmės naudojama privačiais tikslais. Vis dėlto neaiškus ir nagrinėtinas yra tikslus *Facebook* paskyrų ir tinklalapių tarpusavio santykis ir atitinkamas ieškovo ir atsakovės sutartinių santykių pobūdis.

b) Dėl Facebook paskyrų ir tinklalapių

51. Ir ieškovo, ir atsakovės per posėdį buvo prašoma paaiškinti sutartines *Facebook* paskyrų ir tinklalapių subtilybes. Vis dėlto abiejų suinteresuotųjų šalių pozicijos yra radikaliai priešingos. Ieškovas teigia, kad *Facebook* tinklalapiui ir paskyrai galioja dvi skirtingos sutartys, nes naudotojas turi sutikti su atskiromis naudojimo sąlygomis. Be to, jis teigia, kad *Facebook* paskyra yra privati, o tinklalapius gali administruoti skirtingi asmenys. Iš tiesų ieškovas teigia, kad nebenaudoja susikurto *Facebook* tinklalapio ir jau nebėra vienas iš jo administratorių. Vis dėlto atsakovė teigia, kad ir *Facebook* paskyra, ir tinklalapis priskiriami prie vienų sutartinių santykių. *Facebook* tinklalapio neįmanoma susikurti be *Facebook* profilio, tad ir viena, ir kita yra neatsiejami nuo pradinės *Facebook* paskyros.

52. Tai, ar ieškovui ir atsakovei yra privaloma viena arba daugiau sutarčių ir ar ieškovo iškelti reikalavimai, susiję su privatumo ir asmens duomenų apsaugos pažeidimais susiję tik su *Facebook* paskyra, ar ir su tinklalapiu, turi išsiaiškinti nacionalinis teismas. Tačiau tam tikra Teisingumo Teisme turimos bylos medžiagos informacija ir suinteresuotųjų asmenų pateiktos pastabos galbūt gali šiuo klausimu padėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

12 Šie „poveikio darytojai“ gali būti apibrėžiami kaip „kasdieniai, paprasti interneto vartotojai, turintys gana daug sekėjų savo tinklaraščiuose ir socialinėje žiniasklaidoje, nes tekstais ir vaizdais pasakoja apie savo asmeninį gyvenimą ir gyvenimo būdą, stebi savo sekimą skaitmeninėje ir fizinėje erdvėje ir gauna iš to pinigus, į savo tinklaraštį arba socialinėje žiniasklaidoje skelbiamą informaciją integruodami reklaminius pranešimus“. C. Abidin „Communicative Intimacies: Influencers and Perceived Interconnectedness“, *Ada: A Journal of Gender, New Media, and Technology*, 8-asis leidimas, 2015, p. 29.

53. Pirma, *Facebook* paskyra sukuriama sutikus su bendrosiomis *Facebook* paslaugų teikimo sąlygomis. Antra, *Facebook* teikiamos kitos paslaugos, kurios yra prieinamos *Facebook* paskyrą jau turintiems naudotojams. Viena iš šių paslaugų yra galimybė susikurti *Facebook* tinklalapius, kurie, kaip teigiama, yra skirti verslui, komerciniams ar profesiniams tikslams. Nors norint susikurti *Facebook* tinklalapį būtina turėti *Facebook* paskyrą, atrodo, kad būtina sutikti su papildomomis paslaugų teikimo sąlygomis. Trečia, *Facebook* paskyra pačia paprasčiausia forma (*Facebook* profilis, įskaitant „laiko juostą“ („timeline“) arba „sieną“ („wall“)) gali būti bendrai naudojama privačiais tikslais, tačiau jos nedraudžiama naudoti ir profesiniais tikslais. Vis dėlto, kaip savo rašytinėse pastabose teigia atsakovė, pagal 2013 m. naudojimo sąlygų 4.4 punktą naudotojai sutinka nenaudoti „asmeninės sienos, pirmiausia siekdami komercinės naudos sau, ir įsipareigoja šiais tikslais naudoti *Facebook* tinklalapį“.

c) Alternatyvos

54. Taigi, remiantis galimomis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo išvadomis, įmanomos dvi situacijos. Pirma, buvo dvi atskiros sutartys (viena dėl *Facebook* paskyros ir kita – dėl tinklalapio). Antra, buvo viena sutartis, apimanti abu „produktus“.

55. Jeigu būtų dvi atskiros sutartys ir nagrinėjami reikalavimai būtų susiję su *Facebook* paskyra, ieškovo vartotojo statusą reikėtų nustatyti atsižvelgiant tik į sutarties dėl šios paskyros pobūdį ir tikslą. *Facebook* tinklalapio naudojimas nekeičia vartotojo statuso vertinimo pagal *Facebook* paskyrą.

56. Taigi ieškovas turėtų vartotojo statusą, jeigu, kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, atitinkamą laikotarpį naudotų savo *Facebook* paskyrą privačiais tikslais. Iš tiesų su sutartimi susijęs ir objektyvus vartotojo statuso vertinimas rodo, kad tai, jog ieškovas specializuojasi akademinėje srityje ir dalyvauja veikloje toje srityje, kuri susijusi su jo paties reikalavimais *Facebook*, savaime neturi lemiamos reikšmės. Žinios, patirtis, pilietinis dalyvavimas ar tai, kad asmuo dėl bylinėjimosi pasiekė tam tikrą žinomumą, savaime niekam neužkerta kelio būti vartotoju.

57. Mano nuomone, tokia išvada nesikeistų net ir tuo atveju, jeigu abi sutartys būtų susietos kaip pagrindinė sutartis (*Facebook* paskyra) ir papildoma susijusi sutartis (*Facebook* tinklalapis). Iš tiesų, jeigu būtų dvi atskiros sutartys, net ir glaudžiai susijusios tarpusavyje, papildomo susitarimo pobūdis negalėtų pakeisti pagrindinės sutarties pobūdžio [13].

58. Jeigu būtų *tik viena sutartis*, apimanti *Facebook* paskyrą ir tinklalapį, tada būtų svarbus Sprendimo *Gruber* testas. Pagal šį testą nacionalinis teismas turėtų išnagrinėti, kiek profesinį turinį galima laikyti *nereikšmingu*.

59. Vis dėlto, kalbant apie Sprendimą *Gruber*, reikėtų pažymėti du papildomus aspektus. Pirma, mano nuomone, tai, ko siekiama Sprendimu *Gruber*, ir tai, kas turėtų išlikti nereikšminga pagal vieną bendrą sutartį, yra veikla, kuria siekiama nedelsiamo komercinio tikslo ir poveikio, vykdant struktūruotą ir pelno siekiančią veiklą, kuri yra pagrindinis tokio naudojimo tikslas. Antra, jeigu sutarties pobūdis nebūtų aiškus iš jos sąlygų ir, išsiaiškinus faktines aplinkybes, aiškiai keistųsi ieškovo statusas naudojant šią vieną sutartį, reikėtų įvertinti potencialią sutartinių santykių dinamiką.

60. Vis dėlto atliekant abu vertinimus, atsižvelgiant į specifinį socialinės žiniasklaidos kontekstą, reikalingas tam tikras lankstumas [14], jeigu keli naudojimo būdai, susiję su naudotojo profesine reputacija ir padėtimi, yra neatskiriami nuo jo asmenybės. Jeigu nėra tiesioginio ir nedelsiamo komercinio poveikio, tai yra privataus naudojimo atvejai.

13 Pagal analogiją žr. 2015 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Costea* (C-110/14, EU:C:2015:538, 29 punktas).

14 Šios išvados 44–50 punktai.

d) Tarpinė išvada

61. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, ir su sąlyga, kad tai patikrins nacionalinis teismas, atrodytų, kad ieškovą galima laikyti vartotoju, kiek tai susiję su jo paties reikalavimais, kylančiais iš privataus jo *paties Facebook paskyros* naudojimo.

62. Taigi siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį klausimą atsakyti, kad „Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad vertimasis tokia veikla kaip leidyba, paskaitų skaitymas, interneto svetainių administravimas arba lėšų rinkimas reikalavimų vykdymui užtikrinti nereiškia, kad yra prarandamas vartotojo statusas teikiant reikalavimus, susijusius su šio asmens privačiais tikslais naudojama *Facebook* paskyra“.

B. 2 klausimas. Jurisdikcija, taikoma perleistiems reikalavimams

63. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo atsakyti, ar vartotojas gali remtis specialiuoju jurisdikcijos pagrindu, įtvirtintu Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje, kiek tai susiję ne tik su jo paties reikalavimais, bet ir *reikalavimais, kuriuos jam perleido* kiti vartotojai, nuolat gyvenantys toje pat valstybėje narėje, kitose valstybėse narėse ir valstybėse, kurios nėra narės. Visų pirma prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar ši galimybė yra, jeigu ieškovui perleisti reikalavimai kyla dėl paslaugų vartotojui, susijusių su tuo pačiu atsakovu ir tomis pačiomis teisinėmis aplinkybėmis.

64. Ieškovas ir Austrijos, Vokietijos bei Portugalijos vyriausybės teigia, kad M. Schrems gali remtis savo paties, kaip vartotojo, gyvenamosios vietos teismo jurisdikcija savo reikalavimams *ir visiems* reikalavimams, kuriuos jam perleido kiti vartotojai (neatsižvelgiant į perleidėjų nuolatinę gyvenamąją vietą) patenkinti.

65. Atsakovė laikosi priešingos pozicijos: vartotojo gyvenamosios vietos teismo jurisdikcija perleistiems reikalavimams netaikytina. Tik sutarties santykių šalis gali naudotis Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje numatytu specialiuoju jurisdikcijos pagrindu. Net pripažinus, kad ieškovas yra vartotojas, jis neturi šio statuso atsižvelgiant į perleistus reikalavimus.

66. Komisija sutinka su atsakove, kad ieškovas negali savo nuolatinės gyvenamosios vietos teisme reikalauti teisių, kurias jam perleido vartotojai, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitose valstybėse narėse arba valstybėse, kurios nėra ES narės. Tačiau Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje numatytas specialusis jurisdikcijos pagrindas galėtų būti taikomas, kaip teigia Komisija, reikalavimams, kuriuos perleido kiti Austrijos vartotojai, net jeigu jie nuolat gyvena kitoje šios valstybės narės vietoje.

67. Turiu pripažinti, kad nesuprantu, kaip ieškovo siūlomą Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies aiškinimą būtų galima suderinti su šios nuostatos tekstu ir logika. Savo pastabose ieškovas tikrai pateikia nemažai įdomių siūlymų, susijusių su kolektyvinio ieškinio poreikiu siekiant apsaugoti Europos Sąjungos vartotojus. Tačiau, mano nuomone, kad ir kokie šie argumentai būtų stiprūs politiniu lygmeniu, dauguma jų yra labiau susiję su svarstymais dėl galimos teisės ateities, tik jiems sunku rasti patvirtinimą dabar galiojančioje teisėje.

68. Pirmiausia pateiksiu trumpą, tačiau šios bylos aplinkybėmis neišvengiamai būtiną paaiškinimą dėl pagrindinės bylos pobūdžio ir Teisingumo Teismui pateikto antrojo klausimo taikymo srities (1 poskyris). Tada pateiksiu klausimo vertinimą, remdamasis pažodiniu, sisteminiu ir teleologiniu atitinkamų nuostatų aiškinimu (2 poskyris), o tada išnagrinėsiu iš esmės politinius ieškovo argumentus (3 poskyris).

1. Pirminiai paaiškinimai

a) Grupinių ieškinių kvalifikavimas „austriškai“

69. Žinoma, grupinio ieškinio samprata gali skirtis, atsižvelgiant į konkrečią priimtą šios sąvokos apibrėžtį. Vis dėlto reikėtų pripažinti, kad, atidžiai skaitant nacionalinės nuostatos, susijusios su šia byla, būtent ZPO 227 straipsnio, tekstą ir atsižvelgiant į jos veikimą, man sunku teigti, kad ši nuostata yra „grupinio ieškinio“ priemonė [15], kiek tai susiję su *teritorinės jurisdikcijos* taisyklėmis.

70. Kaip buvo paaiškinta įvairiose Teisingumo Teismui pateiktose pastabose, pagal ZPO 227 straipsnio 1 dalį skirtingus vieno ieškovo reikalavimus tam pačiam atsakovui leidžiama nagrinėti kartu toje pačioje byloje, jeigu įvykdytos dvi sąlygos. Pirma, teismas, kuriame iškelta byla, turi turėti jurisdikciją kiekvienam iš atskirų reikalavimų, įskaitant jo teritorinę jurisdikciją. Antra, kiekvieną reikalavimą turi būti galima nagrinėti tos pačios rūšies byloje.

71. Faktinį šios nuostatos veikimą būtų galima parodyti pateikiant bylos, kuri, kaip suprantu, yra svarbiausia *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) šiuo klausimu nagrinėta byla, faktines aplinkybes [16]. Toje byloje 684 vartotojai, teigę, kad jų vartojimo kreditams nustatytos palūkanų normos pažeidė taikytinus teisės aktus, savo reikalavimus atitinkamam bankui perleido juridiniam asmeniui *Bundeskammer für Arbeiter und Angestellte* (Federalinė darbuotojų ir tarnautojų kolegija) Spręsdamas bylą kasacine instancija teisės klausimu Aukščiausiasis Teismas sutiko, kad šiuos reikalavimus galima nagrinėti vienoje byloje. Tačiau teismo sprendimas buvo susijęs tik su dalykinės jurisdikcijos klausimu. Kaip aiškiai nurodė teismas, Austrijos teismo, kuriame buvo iškelta byla, teritorinė jurisdikcija niekada nebuvo ginčijama [17].

72. Taigi, jeigu yra įvykdytos ZPO 227 straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos, šiek tiek lankstesni gali būti jurisdikcijos *ratione materiae* klausimai, bet ne jurisdikcijos *ratione loci* klausimai.

73. Apibendrindamas, suprantu, kad pagal nacionalinę teisę ZPO 227 straipsnis nėra pakankamas teisinis pagrindas tarptautinei jurisdikcijai pakeisti ar naujai jurisdikcijai sukurti vartotojui reikalavimų perėmėjui.

b) Šios bylos struktūra

74. Reikėtų pabrėžti antrąjį šios bylos aspektą. Nacionalinio teismo nagrinėjamą bylą sudaro iš sutarties kylančio *reikalavimo perleidimas*: ieškovui perleisti keli to paties turinio reikalavimai kaip ir jo paties reikalavimas atsakovei. Todėl jis atsidūrė tų kitų *Facebook* naudotojų padėtyje tik dėl konkrečių perleistų reikalavimų. Vis dėlto šių naudotojų ir atsakovės sutartys galioja visais kitais klausimais tarp pradinių sutarties šalių. Procesiniu požiūriu ieškovas (kaip perėmėjas) yra vienintelis ieškovas pagrindinėje byloje.

15 Buvo teigiama, kad, nors ši nuostata nebuvo įtvirtinta siekiant sukurti kolektyvinio žalos atlyginimo sistemą, praktiškai ji tapo naudinga priemone kuriant kolektyvinio žalos atlyginimo *sui generis* mechanizmą, perleidžiant panašius daugelio asmenų reikalavimus trečiajam asmeniui, kuris juos sujungtų ir pareikštų vienoje byloje. Nors paprastai ši sistema naudojama perleidžiant reikalavimus vartotojų organizacijoms, reikalavimai taip pat gali būti perleidžiami fiziniams asmenims. Papildomai pvz., žr. H.-W. Micklitz ir K. P. Purnhagen *Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanism in the European Union*, Country report Austria, 2008 ir B. H. Steindl „Class Action and Collective Action in Arbitration and Litigation – Europe and Austria“, *NYSBA International Section Seasonal Meeting 2014, Rebuilding the Transatlantic Marketplace: Austria and Central Europe as Catalysts for Entrepreneurship and Innovation*. http://www.nysba.org.

16 OGH 12.7.2005, 4 Ob 116/05w.

17 OGH 12.7.2005, 4 Ob 116/05w, 1 punktas (p. 3–5). *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) taip pat yra pažymėjęs, kad skirtingų asmenų reikalavimų sujungimas, šitaip juos perleidžiant (*Inkassozession*) ieškovui pagal ZPO 227 straipsnį, yra priimtinas tik jeigu reikalavimų teisinis pagrindas yra panašus ir klausimai, kuriuos reikia įvertinti, iš esmės susiję su tais pačiais faktinio arba teisinio pobūdžio klausimais, taip pat su pagrindiniu klausimu arba labai svarbiu pirminiu klausimu, bendru visiems reikalavimams.

75. Šiomis aplinkybėmis ieškovas, remdamasis *vien* Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalimi, iš esmės ragina sukurti antrą specialiosios jurisdikcijos lygį. Jis neteigia, kad pradinė specialioji perleidėjo „vartotojo“ jurisdikcija nebūtų išlaikyta, o tai reiškia, kad pradiniai perleidėjai vis tiek galėtų paduoti atsakovę į teismą dėl kitų neperleistų sutarties aspektų savo pačių nuolatinėje gyvenamojoje vietoje. Iš tikrųjų ieškovas klausia, ar Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje numatyta specialioji jurisdikcija vartotojų sutartims gali būti panaudojama pakartotinai siekiant sukurti antrąjį specialiosios jurisdikcijos pagrindą, šiuo atveju – perleidėjui ir perleistiems reikalavimams.

76. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, šiek tiek keista, kad ieškovas remiasi veiksmingumo ir lygiavertiškumo principais dėl minėto Austrijos mechanizmo atžvilgiu savo pozicijai palaikyti. Šiais principais ribojama valstybių narių procesinė autonomija. Nesuprantu, kaip jie būtų reikšmingi šiai bylai nustatant teismo jurisdikciją. Taip yra dar ir todėl, kad nacionalinėje teisėje nenumatyta nustatyti tarptautinės jurisdikcijos, kurios jis prašo.

2. Esamos teisės aiškinimas

77. Atsižvelgiant į pirmesniame skyriuje pateiktus abu paaiškinimus, aišku, kad ieškovo atvejis susijęs tik su Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies aiškinimu. Ar pačioje šioje nuostatoje gali būti įtvirtintas naujas, specialusis jurisdikcijos pagrindas kitam vartotojui, kuris nebuvo pradinės nagrinėjamos vartojimo sutarties šalis?

a) Tekstas

78. Ieškovas teigia, kad ieškinį pareiškiantis vartotojas nebūtinai turi būti tas pats vartotojas, kuris yra vartojimo sutarties šalis. Ir jis, ir Vokietijos vyriausybė teigia, kad Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje „vartotojas“ (angl. *a consumer*), o ne „konkretus vartotojas“ (angl. *the consumer*) yra asmuo, kuris gali pareikšti reikalavimą. Kaip teigia ieškovas, jeigu būtų reikalaujama sutarties šalių ir bylos šalių tapatumo, tai būtų nerašyta reglamento 16 straipsnio 1 dalies taikymo *contra legem* sąlyga, kuri pagal reglamentą nėra leistina.

79. Šis argumentas manęs neįtikina. Reglamento Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsnių tekste aiškiai pažymima konkretaus sutartinio santykio šalių tapatumo svarba nustatant šių nuostatų taikytinumą.

80. Pirma, būtų pernelyg drąsu daryti tokią reikšmingą išvadą remiantis vien tuo, kad sakinio pabaigoje vartojamas nežymimasis artikelis. Ši išvada silpnėja pradėjus tikrinti kitas kalbines versijas, pavyzdžiui, slavų kalbomis, kuriose nevartojami (ne)žymimieji artikeliai, todėl tokio skirtumo nedaroma. Tačiau pirmiausia, net ir tose kalbose, kuriose vartojami artikeliai ir šis skirtumas daromas, tai yra gana logiška, nes žodis „vartotojas“ minimas sakinyje pirmą kartą, pirmoji nuoroda yra „a“ *consumer* (vartojamas nežymimasis artikelis), o antroji nuoroda į tą patį vartotoją tame pačiame sakinyje yra su žymimuoju artikeliu („the“ *consumer*).

81. Antra, Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies formuluotė yra aiški: „vartotojas *kitai sutarties šaliai bylą gali iškelti*“ [18]. Kartu Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „bylą vartotojui *kita sutarties šalis* gali iškelti tik valstybės narės, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose“ [19].

18 Išskirta mano.

19 Išskirta mano. Galima pridurti, kad būtų gana įdomu sužinoti, ką tokiu atveju ieškovo siūlymas reikštų aiškinant reglamento 16 straipsnio 2 dalį, nes jos versijoje anglų k. taip pat minimas vartotojas su nežymimuoju artikeliu, tačiau numatytas atvirkštinis 16 straipsnio 1 daliai scenarijus: „Proceedings may be brought against *a consumer* by the other party to the contract only in the courts of the Member State in which the consumer is domiciled“. Vis dėlto gali būti, kad kitose kalbinėse versijose vartojami žymimieji artikeliai. Tai reiškia, kad principiniai teiginiai negali būti grindžiami nežymimuoju ar žymimuoju šiame kontekste nurodyto straipsnio pobūdžiu.

82. Šių nuostatų tekste aiškiai nurodyta kita sutarties šalis. Tai rodo, kad specialioji jurisdikcija visada apsiriboja konkrečiomis ir specifinėmis sutarties šalimis. Todėl sutarties šalių atskyrimas nuo sutarties prieštarautų natūraliam šių nuostatų aiškinimui. Taigi visiškai pritariu generaliniam advokatui M. Darmon, kad žodžiai „vartotojas bylą kitai sutarties šaliai gali iškelti“ ir „bylą vartotojui kita sutarties šalis gali iškelti“ rodo, kad apsauga vartotojui suteikiama „expressis verbis“ tik tiek, kiek *jis asmeniškai yra bylos ieškovas arba atsakovas*“ [20].

b) Kontekstas

83. Yra dar trys sisteminiai argumentai, sustiprinantys poziciją, kuri paneigia ieškovo siūlymą atskirti bylos šalis ir sutartinio santykio šalis.

84. Pirma, gana logiška, kad 16 straipsnis turi būti aiškinamas siejant jį su Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsniu. Jame apibrėžiama 4 skirsnio, skirto vartotojų sutartims taikomai jurisdikcijai, taikymo sritis. Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad „Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalis taikoma tuo atveju, kai įvykdytos trys sąlygos, t. y. pirma, sutarties šalis yra *vartotojas*, veikiantis su tikslu, kurį galima laikyti nesusijusiu su jo profesine veikla, antra, *sutartis tarp tokio vartotojo ir profesionalaus tarpininko* iš tikrųjų buvo sudaryta ir, trečia, tokia sutartis priklauso vienai iš minėto 15 straipsnio 1 dalies a–c punktuose nuodytų kategorijų“ [21].

85. Aiškinimas, pagal kurį Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnis apima vartotojo reikalavimus pagal vartojimo sutartis, sudarytas *kitų* vartotojų, panaikintų Reglamento Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsnių tarpusavio loginį ryšį. Dėl to specialaus jurisdikcijos pagrindo taikymo sritis išsiplėstų ir apimtų daugiau, nei aiškiai nurodyta tose nuostatose.

86. Iš tikrųjų, kaip nagrinėta šios išvados 28–34 punktuose dėl pirmojo prejudicinio klausimo ir kaip pripažino ieškovas, specialiuoju jurisdikcijos pagrindu, susijusiu su vartotojais, siekiama apsaugoti asmenį kaip vartotoją, konkrečios sutarties šalį. Todėl būtų šiek tiek paradoksalu, jei būtų leista susilpninti tokį glaudų vartotojo statuso ir konkrečios sutarties ryšį, suteikiant specialiąją vartotojo jurisdikciją remiantis reikalavimu, kylančiu iš kito asmens sudarytos sutarties.

87. Antra, priešingai nei Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 1 dalyje, kurioje nurodyta „byla dėl sutarties“, nieko daugiau nepatikslinant dėl sutarties šalių, galinčių ja remtis, tapatybės, šio reglamento 16 straipsnio 1 dalis yra daug tikslesnė ir daug labiau apribota. Pastarojoje nuostatoje aiškiai minimas vartotojas ir kita sutarties šalis. Iš tiesų reglamento 5 straipsnio 1 dalyje leidžiama didesnė diskrecija ir lankstumas, kiek tai susiję su ieškovo tapatybe, jeigu yra laisvai prisiimta prievolė [22]. Ribotomis aplinkybėmis joje leidžiama užtikrinti trečiojo asmens, kuris nebuvo pradinė sutarties šalis, sutartinių prievolių vykdymą. Tačiau aiškiai skirtinga ir glaustesnė 16 straipsnio 1 dalies formuluotė neleidžia pateikti tokio aiškinimo.

88. Trečia, Reglamento Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsniuose numatyta vartotojų jurisdikcija nukrypstama ne tik nuo šio reglamento 2 straipsnio 1 dalyje nustatytos bendrosios jurisdikcijos taisyklės (pagal ją jurisdikcija suteikiama valstybės narės, kurios teritorijoje atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą, teismams), bet ir nuo paties reglamento 5 straipsnio 1 dalyje numatytos specialios jurisdikcijos

20 Išskirta originaliame tekste. Generalinio advokato M. Darmon išvada byloje *Shearson Lehman Hutton* (C-89/91, EU:C:1992:410, 26 punktas ir 9 išnaša), kurioje nurodomas Briuselio konvencijos 14 straipsnis.

21 Pvz., 2013 m. kovo 14 d. Sprendimas *Česká spořitelna* (C-419/11, EU:C:2013:165 30 punktas) ir 2015 m. sausio 28 d. Sprendimas *Kolassa* (C-375/13, EU:C:2015:37, 23 punktas). Išskirta mano.

22 Dėl Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies, pvz., žr. 2004 m. vasario 5 d. Sprendimą *Frahuil* (C-265/02, EU:C:2004:77, 24 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Dėl Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 1 dalies a punkto žr. 2013 m. kovo 14 d. Sprendimą *Česká spořitelna* (C-419/11, EU:C:2013:165, 46 punktas); 2015 m. sausio 28 d. Sprendimą *Kolassa* (C-375/13, EU:C:2015:37, 39 punktas) ir 2016 m. balandžio 21 d. Sprendimą *Austro-Mechana* (C-572/14, EU:C:2016:286, 36 punktas). Taip pat žr. mano išvadą byloje *Flightright ir kt.* (sujungtos bylos C-274/16, C-447/16 ir C-448/16, EU:C:2017:787, 53–55 punktai).

sutarčių srityje taisyklės (pagal kurią jurisdikcija priklauso prievolės, kuria grindžiamas reikalavimas, įvykdymo vietos teismams). Todėl Reglamento Nr. 44/2001 15 ir 16 straipsniai neturėtų būti aiškinami kaip išplečiantys *forum actoris* privilegijos taikymą, apimant daugiau situacijų nei tos, kurioms ši privilegija yra aiškiai skirta [23].

c) Tikslas

89. Ieškovo argumentai iš esmės grindžiami teleologiniu argumentavimu. Šiuos argumentus galima suskirstyti į tris grupes.

90. Pirma, ieškovas teigia, jog dėl to, kad perleidėjas ir perėmėjas yra vartotojai, jie abu yra verti apsaugos. Nagrinėjamos nuostatos tikslas apsaugoti pažeidžiamą šalį neleistų tokio aiškinimo, pagal kurį sutarties šalys turėtų būti tos pačios kaip ir bylos šalys.

91. Antra, dėl jurisdikcijos nuspėjamumo tikslo, kurio iš esmės siekiama Reglamentu Nr. 44/2001, ieškovas teigia, kad atsakovė neturi teisėto lūkesčio dėl konkrečios jurisdikcijos buvimo. Vartotojo jurisdikcijos tikrumas yra ribotas, nes vartotojas visada gali pakeisti savo nuolatinę gyvenamąją vietą. Todėl nesvarbu, ar jurisdikcija pasikeičia dėl nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimo, ar dėl teisių perdavimo jas perleidžiant. Be to, *Facebook* susieja savo veiklą (kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalies c punktą) su visu pasauliu, įskaitant Austriją. Todėl atsakovė galėjo numatyti, kad ieškiniai bus pareiškiami Austrijos teismuose.

92. Trečia, ieškovas teigė, kad Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnis turėtų būti aiškinamas kaip leidžiantis, kad vartotojo perleidėjo perleistų reikalavimų jurisdikcija paskatintų kolektyvinį žalos atlyginimą dėl priežasčių, susijusių su vartotojų pažeidžiamumu, veiksminga teismine gynyba ir tikslu neleisti, kad vienu metu vyktų keli procesai.

93. Argumentai, susiję su vartotojo kaip silpnesnės šalies apsaugos tikslu (1) ir argumentai, susiję su jurisdikcijos nuspėjamumu bei pasikartojančių bylų vengimu (2), mano nuomone, yra reikšmingi atsižvelgiant į Reglamentą Nr. 44/2001, tokį, koks jis šiuo metu yra. Todėl išnagrinėsiu juos visus iš eilės likusioje šios išvados dalyje, o tada padarysiu išvadą dėl vietos jurisdikcijos (3).

1) Tikslas „apsaugoti silpnesniąją šalį“

94. Ieškovas teigia, kad jo poziciją dėl Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies tinkamo aiškinimo patvirtina Teisingumo Teismo jurisprudencija, pagal kurią lemiamas specialiosios vartotojo jurisdikcijos taikymo veiksnys yra abstraktus buvimas vertam apsaugos [24].

95. Apskritai galiu tik sutikti su tuo, jog Teisingumo Teismas, aiškindamas Reglamento Nr. 44/2001 nuostatas, susijusias su specialiąja vartotojų jurisdikcija, nuosekliai teikia didelę reikšmę tikslui apsaugoti vartotojus kaip silpnesniąsias šalis. Vis dėlto, kiek tai susiję su konkrečiais teisiniais argumentais, negaliu pritarti tam, kaip ieškovas pateikia minėtą jurisprudenciją.

23 Šiuo klausimu žr. 2013 m. kovo 14 d. Sprendimą *Česká spořitelna* (C-419/11, EU:C:2013:165 26 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

24 Ieškovas konkrečiai nurodo keturis Teisingumo Teismo sprendimus: 1993 m. sausio 19 d. Sprendimą *Shearson Lehman Hutton* (C-89/91, EU:C:1993:15); 2002 m. spalio 1 d. Sprendimą *Henkel* (C-167/00, EU:C:2002:555); 2004 m. sausio 15 d. Sprendimą *Blijdenstein*, (C-433/01, EU:C:2004:21) ir 2009 m. rugsėjo 17 d. Sprendimą *Vorarlberger Gebietskrankenkasse* (C-347/08, EU:C:2009:561).

96. Pirma, Teisingumo Teismas iš tiesų jau turėjo galimybę nagrinėti, ar vartotojų *forum actoris* yra taikytina vartotojų reikalavimų perėmėjams, kurie patys nėra sutarties šalys. Bylose *Henkel* ir *Shearson Lehman Hutton* Teisingumo Teismas konstatavo, kad specialioji vartotojų jurisdikcija *netaikytina* juridiniams asmenims, veikiantiems kaip vartotojų teisių perėmėjai. Tačiau Teisingumo Teismas padarė tokią išvadą ne tik todėl, kad, kaip teigia ieškovas, šie juridiniai asmenys (privati bendrovė ir vartotojų asociacija) nebuvo „silpnesniosios šalys“, bet ir todėl, kad, kaip aiškiai nurodyta abiejuose sprendimuose, šie asmenys patys nebuvo sutarties šalys [25].

97. Antra, kaip teigia ieškovas, Teisingumo Teismo jurisprudencija grindžiama abstrakčiu vartotojų apsaugos poreikiu, kaip lemiamu veiksniu nustatant jurisdikciją turintį teismą, neatsižvelgiant į tai, kad reikalavimai yra perleisti. Šiuo klausimu ir Austrijos vyriausybė, ir ieškovas nurodė Teisingumo Teismo sprendimą *Vorarlberger Gebietskrankenkasse*, kuriame buvo konstatuota, kad, priešingai nei socialinės apsaugos institucijos, „tiesiogiai nukentėjusiosios šalies teisių perėmėjas, kuris pats gali būti laikomas silpnąja šalimi, turėtų galėti naudotis minėtose nuostatose apibrėžtomis specialiomis teismų jurisdikcijos taisyklėmis. Taigi taip būtų <…> avarijos aukos paveldėtojų atveju“ [26].

98. Jeigu šia byla dar galima reikšmingai remtis, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo neseniai priimtą Sprendimą *MMA IARD* [27], po kurio Sprendime *Vorarlberger Gebietskrankenkasse* išreikštas požiūris įgijo daug niuansų, analogija su šia byla yra netinkama dėl dviejų priežasčių. Pirma, specialusis jurisdikcijos pagrindas bylose dėl draudimo suprantamas skirtingai ir pats yra daug platesnis [28]. Antra, dar svarbiau yra tai, kad Sprendime *Vorarlberger Gebietskrankenkasse* buvo prašoma *išlaikyti jau esamą* specialiąją jurisdikciją ir leisti taikyti ją trečiajai šaliai. Iš tikrųjų ieškovas prašo *sukurti naują* specialiąją jurisdikciją būtent reikalavimų perėmėjui tokiu atveju, kai šie reikalavimai perleisti vien bylinėjimosi tikslais.

2) Nuspėjamumas ir vienu metu vykstančių teismo procesų vengimas

99. Ieškovas, taip pat Vokietijos ir Austrijos vyriausybės pabrėžė, kad specialiosios „vartotojo–perleidėjo“ jurisdikcijos taikymas perleistiems reikalavimams (kuriuos perleido tose pačiose valstybėse narėse, kitose valstybėse narėse arba valstybėse, kurios nėra narės, nuolat gyvenantys vartotojai) nepažeidžia teisinio saugumo ir nuspėjamumo tikslų. Pirma, vartotojo jurisdikcijos užtikrintumas bet kuriuo atveju yra ribotas, nes vartotojas visada gali pakeisti savo nuolatinę gyvenamąją vietą. Antra, *Facebook* susieja savo veiklą (kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalies c punktą) su visu pasauliu, įskaitant Austriją. Todėl ši bendrovė galėtų nuspėti, kad reikalavimai būtų pareikšti Austrijos teismuose. Trečia, reikalavimų „koncentracija“ būtų netgi naudinga atsakovei, nes jai nereikėtų gintis nuo skirtingų ieškinių skirtingose valstybėse narėse. Be to, būtų išvengta pavojaus, kad bus priimti skirtingi sprendimai. Ieškovas taip pat teigia neprašantis pripažinti naujos jurisdikcijos, į kurią jis dar neturėtų teisės, nes jis jau turi vartotojo jurisdikciją savo paties reikalavimų atžvilgiu.

100. Iš tikrųjų pagal Reglamento Nr. 44/2001 11 konstatuojamąją dalį jurisdikcijos taisyklės turi būti labai nuspėjamos. Be to, pagal 15 konstatuojamąją dalį, „siekiant harmoningai vykdyti teisingumą, reikia sumažinti vienu metu vykstančių teismo procesų galimybę ir užtikrinti, kad dviejose valstybėse narėse nebūtų priimami nesuderinami sprendimai“.

25 1993 m. sausio 19 d. Sprendimas *Shearson Lehman Hutton* (C-89/91, EU:C:1993:15, 23 punktas) ir 2002 m. spalio 1 d. Sprendimas *Henkel* (C-167/00, EU:C:2002:555, 33 ir 38 punktai).

26 2009 m. rugsėjo 17 d. sprendimas (C-347/08, EU:C:2009:561, 44 punktas).

27 2017 m. liepos 20 d. sprendimas (C-340/16, EU:C:2017:576).

28 Byla buvo susijusi su specialiuoju jurisdikcijos pagrindu nukentėjusiojo asmens atžvilgiu, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 11 straipsnio 2 dalį. Šios nuostatos tikslas – įtraukti nukentėjusiuosius asmenis į šio reglamento 9 straipsnio 1 dalies b punkte pateiktą ieškovų sąrašą <…> „neapribojant šių asmenų rato tik tais, kurie žalą patyrė tiesiogiai“. Todėl nukentėjusiųjų asmenų sąvoka savaime gali apimti perėmėjus, kuriuos galima laikyti patyrusiais žalą. Be to, Teisingumo Teismas yra patvirtinęs, kad sąvoka „silpnesnioji šalis“ draudimo srityje apibrėžiama plačiau nei sutarčių su vartotojais arba individualių darbo sutarčių srityse – žr. 2017 m. liepos 20 d. Sprendimą *MMA IARD* (C-340/16, EU:C:2017:576, 32 ir 33 punktai).

101. Tenka pripažinti, kad, mano supratimu, Reglamente Nr. 44/2001 įtvirtintas jurisdikcijos nuspėjamumo reikalavimas pirmiausia taikomas konkretaus teisinio santykio faktinėms aplinkybėms. Todėl iš esmės kyla klausimas: jeigu bus užmegzti tokie ir tokie teisiniai santykiai, kokia, tikėtina, bus tarptautinė jurisdikcija?

102. Ieškovo pateikiamas „nuspėjamumo“ supratimas akivaizdžiai grindžiamas kitokiu požiūriu. Iš tikrųjų jis pakartoja tą pačią logiką, kuria jau remtasi semantiniu lygmeniu, teigiant, kad ir nuspėjamumo aspektu, jeigu prekiautojas turi „vartotoją“ vienoje jurisdikcijoje, jis turi galėti pagrįstai numatyti, kad bylą jam gali iškelti „bet kuris vartotojas“ arba faktiškai „visi jo vartotojai“, esantys toje jurisdikcijoje.

103. Nesutinku su šia nuomone. Tačiau, net jei būtų pritarta ieškovo palaikomam požiūriui, *quod non*, neišnyksta kelios problemos.

104. Pirma, kaip teigia atsakovė, kyla svarbių argumentų, susijusių su teisiniu saugumu, kaip antai pavojus, kad bus ieškoma palankesnio teisinio reglamentavimo.

105. Tiesa yra tai, kad vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta nėra fiksuota visam laikui. Kalbant apie valstybės narės, kurioje yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta, taisyklę, pasakytina, kad ji gali keistis [29]. Tačiau tai nereiškia, kad nuspėjamumas ir teisinis saugumas neturi jokios reikšmės. Ieškovo siūlomas sprendimas leistų sukoncentruoti reikalavimus ir kolektyvinių ieškinių atveju pasirinkti palankesnių teismų vietą, perleidžiant visus reikalavimus toje jurisdikcijoje nuolat gyvenančiam vartotojui. Kaip nurodo atsakovė, toks sprendimas galėtų lemti neribotą tikslinį reikalavimų perleidimą vartotojams bet kurioje jurisdikcijoje, kurioje yra palankesnė teismų praktika, mažesnės bylinėjimosi išlaidos arba dosnesnė teisminė pagalba, o kai kurie teismai galėtų būti pernelyg apkrauti bylomis [30].

106. Antra, naujos vartotojų jurisdikcijos sukūrimas vartotojui reikalavimų perėmėjui, kalbant apie kitų vartotojų perleistus reikalavimus, galėtų lemti jurisdikciją turinčių teismų suskaidymą ir padaugėjimą. Viena vertus, perėmėjas neatsiduria perleidėjo sutartinėje padėtyje. Vartotojo atveju arba su sutartimi susijusių esminių teisių atžvilgiu nėra jokios subrogacijos. Perleisti reikalavimai specialiai atskiriami nuo sutarties ir tai padaroma bylinėjimosi tikslais. Pradinio perleidėjo vartotojo jurisdikcija ir toliau išliktų kitų sutartinių reikalavimų atžvilgiu, todėl būtų galimai suskaidomi iš vienos sutarties kylantys reikalavimai. Kita vertus, tada perleidėjas galėtų perleisti skirtingas iš jo vartojimo sutarties kylančias teises skirtingiems perėmėjams. Jei kiekvienas iš šių perėmėjų būtų vartotojas, tada lygiagrečiai būtų sukurta daug specialiųjų jurisdikcijų.

107. Šių problemų tik padaugėtų, jei reikalavimus perleistų vartotojai, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra valstybėse, kurios nėra narės [31]. Galimybė vartotojo perėmėjo nuolatinės gyvenamosios vietos teisme pareikšti reikalavimus, kylančius iš sutarčių, sudarytų su vartotojais, nuolat gyvenančiais valstybėse, kurios nėra narės, nedera su Reglamento Nr. 44/2001 tekstu. Teisingumo Teismas išties yra nusprendęs, kad Reglamentas Nr. 44/2001 taikomas neatsižvelgiant į tai, ar ieškovo nuolatinė gyvenamoji vieta yra valstybėje, kuri nėra narė [32]. Tačiau 15 straipsnio 1 dalies c punkte, kuris yra svarbus šiai bylai, reikalaujama, kad „visais kitais atvejais sutartis [būtų] sudaryta su šalimi, vykdančia komercinę arba profesinę veiklą v*alstybėje narėje, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta*,

29 Šiuo klausimu žr. 2011 m. lapkričio 17 d. Sprendimą *Hypoteční banka* (C-327/10, EU:C:2011:745, 42 punktas).

30 Be to, šia galimybe galėtų susidomėti daugelis reikalavimų „surinkėjų“, kurie gali sumanyti atitinkamai pakeisti savo verslo struktūrą (perleidžiant reikalavimus ne juridiniam asmeniui, o fiziniam asmeniui, kitam vartotojui).

31 Visiškai neatsižvelgiant į teisę, taikytiną sutartims naudotojų sudaromoms trečiosiose šalyse, kuris tikrai neturėtų būti lemiamas jurisdikcijos klausimais (tačiau galėtų turėti tam tikrą reikšmę gero teisingumo vykdymo klausimui).

32 Kalbant apie Briuselio konvenciją žr. 2000 m. liepos 13 d. Sprendimą *Group Josi* (C-412/98, EU:C:2000:399, 57 punktas).

arba kitu būdu tokią veiklą susiejančia *su minėta valstybe nare* ar keliomis valstybėmis, *įskaitant pastarąją*, ir jeigu minima sutartis yra priskiriama tokios veiklos sričiai“. Todėl, nors 16 straipsnyje nurodyta tik vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, pirma pateikta pastaba paaiškina, kad ši „vieta“ turėtų būti valstybėje narėje.

108. Galiausiai ieškovas rėmėsi byla *CDC Hydrogen Peroxide* [33] teigdamas, jog Teisingumo Teismas yra aiškiai pripažinęs, kad kolektyvinis ieškinys nedraudžia taikyti specialiųjų jurisdikcijos pagrindų pagal Reglamentą Nr. 44/2001.

109. Toje byloje Teisingumo Teismas dėl Reglamento Nr. 44/2001 5 straipsnio 3 dalies aiškiai pareiškė, kad „pradinio kreditoriaus reikalavimų perleidimas negali turėti reikšmės nustatant kompetentingą teismą“ [34]. Todėl Teisingumo Teismas konstatavo, kad reikalavimas taikyti tokį jurisdikcijos pagrindą (žalos atsiradimo vieta) „turi būti nagrinėjamas atskirai kiekvieno reikalavimo atlyginti nuostolius atveju, nepriklausomai nuo perleidimo ar šių reikalavimų sujungimo“ [35].

110. Apibendrindamas darau išvadą, kad ieškovo šioje byloje pateiktų argumentų beveik nepatvirtina jurisprudencija. Vėlgi svarbiausias skirtumas yra tas, kad ieškovas iš tikrųjų prašo ne išlaikyti specialiąją jurisdikciją, o sukurti naują jurisdikciją kitam vartotojui, kuris nebuvo pradinės sutarties šalis.

111. Ši pozicija neatitinka pagrindinės reikalavimų perleidimo ir perėjimo taisyklės logikos. Ieškovo nurodyta jurisprudencija buvo susijusi su tuo, ar specialioji (vartotojo) jurisdikcija gali būti išlaikyta, ar ji bus prarasta. Tačiau prašymas sukurti naują specialiąją jurisdikciją perėmėjui akivaizdžiai peržengia šios diskusijos ribas.

112. Be to, reikalavimų perleidimo ir perėjimo klausimas, atsižvelgiant į Reglamentą Nr. 44/2001, yra universalus klausimas, taikytinas įvairiems jurisdikcijos pagrindams. Taigi bet koks Teisingumo Teismo sprendimas dėl reikalavimų perleidimo pagal 16 straipsnio 1 dalį natūraliai sukeltų pasekmių visam reglamentui.

3) Tarpinė išvada (ir baigiamosios pastabos dėl vietos jurisdikcijos)

113. Dėl šių priežasčių nemanau, kad Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalis gali būti aiškinama kaip nustatanti naują specialiąją jurisdikciją vartotojui reikalavimams, kuriuos jam tuo pačiu klausimu perleido kitoje valstybėje narėje arba valstybėse, kurios nėra narės, nuolat gyvenantys vartotojai.

114. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat pateikė antrąjį klausimą dėl trečiosios perleistų reikalavimų kategorijos: reikalavimų, kuriuos perleidžia toje pačioje valstybėje narėje nuolat gyvenantys vartotojai. Kaip nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kai kuriuos iš reikalavimų perleido Austrijoje nuolat gyvenantys vartotojai. Be to, 16 straipsnio 1 dalies tekste nurodyta *vietos* jurisdikcija: „vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos teismuose“. Taigi kitaip nei Briuselio konvencijoje, Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje nustatoma ne tik tarptautinė, bet ir vidaus jurisdikcija, siekiant pasiūlyti platesnę apsaugą vartotojams.

115. Savo pastabose Komisija pritaria rūpestį keliantiems klausimams, susijusiems su teisiniu saugumu ir jurisdikcijos nuspėjamumu, kiek tai susiję su vartotojų, nuolat gyvenančių valstybėse, kurios nėra narės, ir kitose valstybėse narėse, perleistais reikalavimais. Tačiau ji pripažįsta galimybę taikyti vartotojo, perėmusio reikalavimus, nuolatinės gyvenamosios vietos teismo jurisdikciją, jeigu perleidėjas

33 2015 m. gegužės 21 d. sprendimas (C-352/13, EU:C:2015:335).

34 2015 m. gegužės 21 d. Sprendimas *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, 35 punktas). Be to, žr. 2013 m. liepos 18 d. Sprendimą *ÖFAB* (C-147/12, EU:C:2013:490, 58 punktas).

35 2015 m. gegužės 21 d. Sprendimas *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, 36 punktas).

ir perėmėjas yra vartotojai, reikalavimai tapatūs ir abu jie gali pasirinkti teismą *toje pačioje* valstybėje narėje. Komisija paaiškina, kad nors toks sprendimas atrodo prieštaraujantis Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies formuluotei, tai yra geresnis būdas siekti nuostatų, susijusių su specialiąja vartotojų jurisdikcija, tikslo.

116. Man sunku suprasti, kodėl vien remiantis Reglamentu Nr. 44/2001 reikėtų daryti kitokią išvadą dėl toje pačioje valstybėje narėje kaip reikalavimus perėmęs vartotojas nuolat gyvenančių vartotojų perleistų reikalavimų, atsižvelgiant į Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalies tekstą, kuriame kaip kompetentingi teismai nurodomi „vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos“ teismai. Nesant jokių kitų įtikinamų argumentų, remiantis Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalimi, ta pati išvada turėtų būti taikoma visoms trims antrajame prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausime paminėtoms kategorijoms (reikalavimai, kuriuos perleidžia vartotojai, nuolat gyvenantys skirtingose valstybėse narėse, valstybėse, kurios nėra narės, ir vienoje valstybėje narėje).

117. Vis dėlto manau, jog tai, kad Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalyje nenustatyta naujos specialiosios jurisdikcijos, nereiškia, kad pagal šią nuostatą ji būtų *draudžiama*, jeigu būtų vidaus lygmeniu numatyta nacionalinėje teisėje. 16 straipsnio 1 dalyje numatytos vietos jurisdikcijos logika tokia, kad vartotojas negali jos netekti. Bet kuriuo atveju, jei jam būtų suteikta papildoma jurisdikcija pagal nacionalinę teisę tos valstybės narės viduje, manau, tai neprieštarautų nei reglamento tekstui, nei jo tikslams. Bet šioje byloje turbūt taip nėra, nes atrodo, kad ieškovo argumentai jurisdikcijai sukurti (net ir toje pačioje valstybėje narėje) yra grindžiami išimtinai Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalimi [36].

118. Taigi siūlau Teisingumo Teismui į antrąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad, „remiantis Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalimi vartotojas, pateikdamas savo reikalavimus, kartu negali remtis ir kitų vartotojų, nuolat gyvenančių kitose tos pačios valstybės narės vietose, kitose valstybėse narėse arba valstybėse, kurios nėra narės, perleistais reikalavimais dėl to paties dalyko“.

3. Dėl poreikio kolektyviai atlyginti žalą vartotojų bylose Sąjungoje (ir dėl teismų kuriamos teisės keliamų pavojų)

119. Manau, kad daug šioje byloje pateiktų ieškovo argumentų iš esmės yra politikos argumentai. Vienaip ar kitaip, jais teigiama, kad dėl gana abstrakčių vertybių, pavyzdžiui, siekiant užtikrinti kolektyvinį žalos atlyginimą vartotojų bylose ES arba skatinti veiksmingą teisminę gynybą vartotojų bylose, Teisingumo Teismas turėtų aiškinti 16 straipsnio 1 dalį taip, kaip siūlo ieškovas.

120. Nekyla abejonių, kad kolektyvinis žalos atlyginimas yra skirtas veiksmingai teisminei vartotojų gynybai. Jei šis mechanizmas yra sukurtas ir įgyvendinamas tinkamai, jis taip pat gali teikti papildomą sisteminę naudą teismų sistemai, pavyzdžiui, mažinti poreikį vienu metu kelti bylas [37]. Tačiau, kaip teisingai pažymi atsakovė, šie ieškovo argumentai veikiau priskiriami *de lege ferenda* sričiai.

36 Kaip paaiškinta šios išvados 74–76 punktuose.

37 Žr. Tarptautinės teisės asociacijos rezoliuciją Nr. 1/2008 dėl transatlantinių grupės ieškinių, priimtą Rio de Žaneiro konferencijoje. Šios rezoliucijos 3 punktas skirtas jurisdikcijai. 3.1 punkte nurodyta: Transatlantinis grupės ieškinys gali būti pareiškiamas atsakovo teisme. Pagal 3.3 punktą „Transatlantinis grupės ieškinys taip pat gali būti pareikštas kitos šalies, kuri yra glaudžiai susijusi su šalimis ir sandoriais, teismuose, jeigu ieškinio nagrinėjimas šios šalies teisme pagrįstai gali atitikti grupės interesus ir nebuvo pasirinktas siekiant pakenkti šiems interesams“.

121. Reglamente Nr. 44/2001 nėra specialių nuostatų dėl reikalavimų perleidimo [38] ar kolektyvinio žalos atlyginimo procedūrų. Dėl šios (tariamos ar tikros) spragos jau ilgai diskutuojama teisės doktrinoje, kurioje išreikšta nuomonė, kad reglamentas yra nepakankamas kaip tarpvalstybinis ES kolektyvinių ieškinių pagrindas [39]. Dėl vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos teismo jurisdikcijos taikymo kolektyvinių ieškinių bylose karštai diskutuojama [40].

122. Tikriausiai svarbiau yra tai, kad šias problemas plačiai pripažįsta ir Komisija, kuri jau kelis kartus mėgino paskatinti ES dokumentų dėl kolektyvinio žalos atlyginimo priėmimą [41]. Remiantis šiais pasiūlymais dar nebuvo priimta jokių privalomų teisės aktų. Iki šiol priimta tik Komisijos rekomendacija [42], kuria šioje byloje taip pat rėmėsi ieškovas.

123. Nemanau, kad tokiomis aplinkybėmis teismai, įskaitant Teisingumo Teismą, turėtų savo praktika mėginti sukurti kolektyvinį žalos atlyginimo mechanizmą vartotojų bylose. Tai būtų neprotinga daryti dėl trijų priežasčių. Pirma, tai aiškiai prieštarautų reglamento tekstui ir logikai, todėl faktiškai jį reikėtų perrašyti. Antra, šis klausimas yra pernelyg keblus ir sudėtingas. Jam reikia išsamių teisės aktų, o ne pavienio teismų įsikišimo į susijusį, bet šiek tiek tolimą teisės aktą, kuris yra aiškiai netinkamas šiam tikslui. Galiausiai, užuot pasiūlius sisteminius sprendimus, dėl to galėtų kilti daugiau problemų. Trečia, nors teisėkūros svarstymai ir diskusijos ES lygmeniu nevyksta paprastai ir greitai, jos vis dėlto vyksta. Teismai neturėtų užbėgti šiam teisėkūros procesui už akių ar padaryti jį beprasmį.

V. Išvada

124. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 15 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad vertimasis tokia veikla kaip leidyba, paskaitų skaitymas, interneto svetainių administravimas arba lėšų rinkimas reikalavimų vykdymui užtikrinti nereiškia, kad yra prarandamas vartotojo statusas teikiant reikalavimus, susijusius su šio asmens privačiais tikslais naudojama *Facebook* paskyra.

2. Pagal Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 1 dalį, vartotojas, pateikdamas savo reikalavimus, kartu negali remtis ir kitų vartotojų, nuolat gyvenančių kitose tos pačios valstybės narės vietose, kitose valstybėse narėse arba valstybėse, kurios nėra narės, perleistais reikalavimais dėl to paties dalyko.

38 Žr. generalinės advokatės E. Sharpston išvadą byloje *Flight Refund* (C-94/14, EU:C:2015:723, 60 punktas).

39 Be kita ko, žr. B. Hess „Collective Redress and the Jurisdictional Model of the Brussels I Regulation“, išleista A. Nuyts ir N. E. Hatzimihail *Cross-Border Class Actions. The European Way*, SELP, 2014, p. 59–68, p. 67; A. Nuyts „The Consolidation of Collective Claims under Brussels I“, išleista A. Nuyts, A. ir N. E. Hatzimihail *Cross-Border Class Actions. The European Way*, SELP, 2014, p. 69–84; M. Danov „The Brussels I Regulation: Cross-Border Collective Redress Proceedings and Judgments“, *Journal of Private International Law*, 6 t., 2010, p. 359–393, p. 377.

40 Žr. Z. S. Tang „Consumer Collective Redress in European Private International Law“ *Journal of Private international Law*,7 t., 2011, p. 101, 147; Z. S. Tang „*Electronic Consumer Contracts in the Conflict of Laws*, 2-asis leid.. Hart, 2015, p. 284 ir paskesni; E. Lein „Cross-Border Collective Redress and Jurisdiction under Brussels I: A Mismatch“, išleista D. Fairgrieve ir E. Lein *Extraterritoriality and Collective Redress*, Oxford University Press, Oksfordas, 2012, p. 129.

41 Be kita ko, žr. Baltąją knygą dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl EB antimonopolinių taisyklių pažeidimo, COM (2008) 165 *final*; Komisijos Žaliąją knygą dėl kolektyvinio žalos atlyginimo vartotojams, COM(2008) 794 *final*; 2009 m. Komisijos konsultacinį dokumentą dėl Žaliosios knygos dėl kolektyvinio žalos atlyginimo vartotojams; Komisijos komunikatą „Darnaus Europos požiūrio į kolektyvinį žalos atlyginimą formavimas“, SEC(2011) 173 *final*; Komisijos komunikatą „Europos horizontaliosios kolektyvinio teisių gynimo sistemos kūrimas“, COM (2013) 401/2.

42 2013 m. birželio 11 d. Komisijos rekomendacija dėl Sąjungos teisės aktuose įtvirtintų teisių pažeidimo atvejais taikytinų valstybių narių įpareigojamųjų ir kompensacinių kolektyvinio teisių gynimo mechanizmų bendrųjų principų (OL L 201, 2013, p. 60).